

KATARIINA MUSTAKALLIO

Rooman historian kirjoittamisen haasteista

Katariina Mustakallio kommentoi Joonas Sipilän ja Kaius Tuorin puheenvuoroa Rooman historian kirjoittamisen problematiikasta.

■ On ilahduttavaa, että Rooman tasavallan historia ja siihen liittyvät ongelmat ovat innostaneet Joonas Sipilän ja Kaius Tuorin laajaan puheenvuoroon, jossa tuodaan esiin monia keskeisiä kysymyksiä. Rooman historian problematiikka liittyy myös tradition keskeiseen asemaan länsimaisessa koulutuksessa. Tarinat Romuluksesta ja Remuksesta, sabiinitarten ryöstöstä, Marcus Manlius Capitolinuksesta ja Gracchusten veljekistä kuuluvat yhteiseen kulttuuriperintöön, jota latinankirjat ja historian opukset ovat välittäneet vuosisatojen ajan. Tosin nykyään, ainakin kotimaassamme, antiikin historian tuntemus alkaa olla siinä määrin hiipunut, että historian opiskelija saattaa kuulla näistä asioista ensi kertaa vasta antiikin peruskursseilla, jos sielläkään.

Sipilä ja Tuori tuovat havainnollisesti esiin ongelmakohtia antiikin maailman ymmärtämisessä. Maailma miellettiin monin tavoin toisin, kuin nykyaikana. Toisaalta voi myös kysyä, mielletäänkö nykyaikanakaan maailma jollain yhtenäisellä tavalla. Se, että antiikkia on aina tutkittu kunkin tutkijan oman ajan näkemyksistä käsin, tuskin on mikään uusi huomio. Nykyajan historian tutkijat näkevät, että juuri näin kaikkia historian aikoja aina tutkitaankin. Menneisyyden maailma on aina suhteessa omaan aikaamme, me asetamme menneisyydelle kysymykset, joita oma aikamme herättää. Historiantutkimus on keskustelua menneen ja nykyisyyden välillä.¹

Erityisen ongelmallista historiantutkimus on silloin, kun kirjallisia lähteitä on rajallisesti ja nekin eriaikaisia verrattuna kuvaa-

maansa kohteeseen. Titus Liviuksen Rooman varhaista ja tasavallan historiaa on luettu ja tutkittu läntisessä maailmassa kenties eniten Raamatun jälkeen. Keskustelu lähteiden luotettavuudesta puhkeaa aina uudelleen, kun arkeologiassa tehdään uusia löytöjä tai muodostetaan synteesejä jo aiemmin löydetystä, kuten viimeksi Andrea Carandinin pyrkimys yhdistää varhaista Roomaa koskeva arkeologinen ja kirjallinen aineisto toisiinsa.²

Arkeologisen aineiston perusteella on vaikeaa todistaa mitään varhaisen ja tasavallan ajan Rooman poliittisesta historiasta, roomalaisten asenteista tai arvoista, uskonnollisista tunteista tai ajattelusta, mutta sen perusteella voi saada käsityksen roomalaisten kulttuurisista kontakteista, yhteiskunnallisesta jakautumisesta, uskonnollisista kulteista ja teknologian tasosta eri aikoina. Muu jää edelleen ongelmallisen kertovan aineiston varaan. Vuosisatoja myöhemmin kirjoittaneet ja hellenistisen historiankirjoitustradition omaksuneet antiikin historiankirjoittajat ovat asenteineen useimmiten ainoita tietojen välittäjiä tässä suhteessa.

Sipilä ja Tuori tuovat hyvin esiin tutkimuksen vastapoolit, T. J. Cornellin ja T. P. Wisemanin käsitykset historiallisen tradition muotoutumisesta. Usein kuitenkin vaikuttaa siltä, että Cornell ja Wiseman puhuvat eri asioista ja toistensa ohi. Kysymys on kahdesta tutkijapersoonallisuudesta, kahdesta erilaisesta lähestymistavasta ja intressistä suhteessa tutkimukseen. Muitakin teitä selvittää Liviuksen kertomusten yksityiskohtien historiallista arvoa olisi vielä käytettävissä. Nykyaikainen topografinen tutkimus, jonka tärkeimpiä saavutuksia on moniosainen *Lexicon Topographicum Urbis Romae*³ antaa mahdollisuuden tutkijalle selvittää suhteellisen pienellä vaivalla, mitä arkeologisen ja topografisen tutkimuksen avulla tiedämme monumenttien, kulttipaikojen ja rakennuksien vaiheista, joista Livius ja muut auktorit kertovat.

Sipilän ja Tuorin artikkelissa minut yllätti kirjoittajien väite, että Liviukselle tasavalta olisi ollut staattinen kokonaisuus, joka muotoutui kuninkaiden karkoituksen aikana ja pysyi sen jälkeen samanlaisena. Livius jos

kuka korosti dynaamisuutta roomalaisen yhteiskunnan kehityksessä, jossa liikkeelle-panevana voimana oli toisaalta sisäinen jännite eri kansanryhmien välillä, toisaalta toistuva ulkoinen uhka.

Koska kirjoittavat pohtivat sängen laajasti roomalaiseen historiankirjoitukseen liittyviä lähdeongelmia, olisi ollut myös hauskaa kuulla, *mihin* historiallisesti kiinnostaviin kysymyksiin Liviuksen kaltainen historiankirjoittaja *voisi* kirjoittajien mielestä vastata. Uuden keskustelun avaukseksi olisi kenties syytä tarkemmin miettiä, mitä historiankirjoitus oli antiikin Roomassa, mihin sillä pyrittiin ja millaisia yhteisöllisiä asenteita se kantoi mukanaan. Historiankirjoituksen tarkoitus oli toki säilyttää muisto menneistä tapahtumista ja henkilöistä, mutta muisto ei ollut neutraali. Lukija- tai kuulijakunta asetti omat kriteerinsä historiankirjoitukselle, jonka he erottivat selvästi muusta kaunokirjallisuudesta omaksi lajikseen. Toisaalta siltä vaadittiin samoja piirteitä kuin hyvältä kaunokirjallisuudelta, mielenkiintoista juonta, jännittäviä yksityiskohtia, havainnollisuutta, mutta tärkeällä sijalla oli myös totuudellisuus, uskottavuus. Näitä osin ristiriitaisiakin vaatimuksia käsittelee oivallisesti mm. antiikin historiankirjoituksen tekstuaalisuu-

teen keskittyvä teos, *History as text, The Writing of Ancient History*,⁴ jossa pohditaan mm. totuudellisuuden ja uskottavuuden ongelmaa.

Jos emme saakaan selville, mitä Roomassa todella tapahtui tasavallan aikana, voimme toki selvittää, miten sivistynyt roomalainen (mies) koki historiansa tasavallan ajan lopulla ja keisariajan alussa, miten hän ajatteli yhteiskuntansa kehittyneen, miten keskeisessä asemassa historiallisessa muutosprosessissa hän näki lakien, senaatin, naisryhmien, uskonnollisten liikkeiden jne. olleen. Eri aikakausien roomalaista historiankirjoitustraditiota analysoiden voimme kenties paljastaa jatkumoa ja muutoksia roomalaisessa ajattelutavassa, mentaliteetissa, sukupuolijärjestelmässä, uskonnon asemassa ja yhteiskunnassa. Työmaata siis näyttäisi riittävän, aivan kuten sir Ronald Syme jälleen kerran siteeratussa lauseessaan huomautti. ■

1. Ks. Esim. Jorma Kalela (2000) *Historia ja historian-tutkimus*, Gaudeamus, Tampere.
2. A. Carandini (1997) *La nascita di Roma, dèi, lari, eroi e uomini all'alba di una civiltà*, Einaudi, Roma
3. Toim. Eva Margareta Steinby (1992), Roma.
4. Toim. Averil Cameron (1989), Duckworth, London.